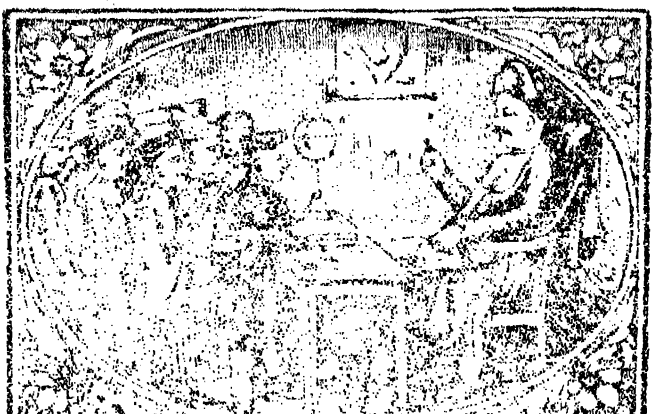
श्रीजगदंबायै नमः

૬૫૫૮ સચિત્ર [redacted]

બાળશિક્ષા.

કર્ત્તા

પરમાર કુબેરસિંહ અભેસિંહ જમાદાર.

તથા

ગણપતરામ મુગટરામ વ્યાસ.
અક્કલ વેચનારની દુકાન વિગેરેના કર્ત્તા
અને
ઈશ્વરલાલ મુગટરામ વ્યાસ.

મુંબાઈ નિર્ણયસાગર પ્રેસ.

કીમત ૨ આના.

શિક્ષકને વિનંતિ.

હાલ ગુજરાતી શાળાઓમાં ધોરણ બહારના વર્ગોમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે ઠરાવેલા વિષયમાં **મુખ્ય માસ્તરે કોઇ કોઇ ગમ્મત સારી અને મનોરંજક વાર્તા વર્ગમાં કહેવા માટે** જણાવેલું છે. આવી વાર્તા કહેવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ નાના બાળકોને શાળામાં આવતાં જે ભીતિ ઉત્પન્ન થાય છે તે દૂર થાય, અને માસ્તર સાથે સ્નેહ થઇ તેઓને શાળામાં આવવાનું વલણ થાય તથા શિખવામાં રસ પડે એજ છે. કારણ રસીલી વાર્તાઓ સાંભળવાની તેઓને ઘણી આકાંક્ષા હોય છે. વળી સ્પષ્ટરૂપમાં અપાયેલા બોધ કરતાં તેમના લાયકની વાર્તામાં મળેલા બોધની અસર તેમને વહેલી થાય છે. એમ ધારી લઘુ વાર્તાઓના સંગ્રહરૂપે આવું નાનકડું પુસ્તક રા. રા. વિ. વા. નાટેકરે લખ્યું છે, તેને આધારે આ લખ્યું છે. તેથી એને તેમના તથા નિર્ણય**સાગર** પ્રેસના માલીક **રા. રા. તુકારામ જાવજીનો** અતિ ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

આ પુસ્તક નાના બાળકો માટે હોવાથી વાર્તાની ભાષા ઘણી જ સહેલી અને ઘરગુતી રાખવામાં આવી છે. વળી દરેક વાર્તામાંથી વિદ્યાર્થીઓએ શો સાર ગ્રહણ કરવો, તે પણ નીચે ટુંકામાં જણાવ્યું છે.

જો કે આ વાર્તાઓ નાના બાળકો માટે છે, તોપણ પહેલા અને તે ઉપરાંતના ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ પાસે તે વચાવી તેમાંનો ઉદ્દેશ તેમના મનમાં ઠસાવવા માટે શિક્ષકવર્ગ યત્ન કરશે તો નીતિશિક્ષણ આપવાનું મહત્વનું કાર્ય જે તેઓને માથે છે તેનો કંઇ પણ અંશ તેઓ સફળ કરશે, એવી આશા છે.

આ પુસ્તક સંબંધી તમામ કામ **રા. રા. ગણપતરામ મુગટરામ વ્યાસ** તરફ રાખવામાં આવ્યું છે.

વીરક્ષેત્ર અક્ષય તૃતીયા }
તા૦ ૪ માહે મે સને ૧૮૯૭. }

કર્તા.

સચિત્ર

બાળશિક્ષા.

માબાપની આજ્ઞા માનવી અને દરેક કામમાં તેમને મદદ કરવી.

છોકરાંઓ, તમારાં માબાપ તમને અન્ન વસ્ત્ર આપેછે અને બધી રીતે તમારૂં રક્ષણ કરેછે; માટે તમારે તેમના કહ્યામાં રહેવું તથા હરેક કામમાં તેમને મદદ કરવી જોઇએ.

વાર્તા ૧ લી. માબાપની સેવા.

શ્રવણ નામે એક બ્રાહ્મણ હતો. તેનાં માબાપ આંધળાં હતાં. તેઓ ગરીબ હોવાથી શ્રવણ ભીખ માગી લાવી તેમનું ગુજરાન ચલાવતો; તથા હમેશ તેમના કહ્યામાં રહી તેમની સઘળી ઇચ્છાઓ પૂરી પાડતો હતો. એક દિવસે તેનાં માબાપે કહ્યું, "ભાઈ, તું અમને સઘળી જાત્રાઓ કરાવ." આ સાંભળી કહ્યાગરા શ્રવણે વિચાર કર્યો કે તેઓ આંધળાં તથા ઘરડાં છે તેથી પોતાની મેળે ચાલી જાત્રા કરી શકે તેમ નથી. એમ વિચારી તેમને માટે એક કાવડ તૈયાર કરાવી અને આગલા ભાગમાં પિતાને તથા પાછલા ભાગમાં માતાને બેસાડ્યાં. પછી તે કાવડ ખાંધે લઈ તેમને દરેક જાત્રા કરાવી.

ધન્ય છે! આવા કહ્યાગરા છોકરાને.

વાર્તા ૨ જી. ઘરડો ઉંદર તથા તેનો છોકરો.

એક દિવસ રામદાસ પટેલ પોતાના ખેતરમાં ફરતા

હતા. એટલામાં તેમણે એક નવાઈ જેવો તમાસો જોયો. તે ખેતરમાં ઉંદરોને ખાવામાટે દાણા નહોતા, તેથી તેઓ ત્યાંથી બીજા ખેતરમાં જતા હતા. તેમનાં કેટલાંક ટોળાં ગયા પછી છેવટે પટેલના જોવામાં એમ આવ્યું કે એક ઘરડા ઉંદરે એક લાકડીનો છેડો પોતાના મોંમાં રાખ્યો હતો અને એક જુવાન ઉંદરે તેનો બીજો છેડો પોતાના મોંમાં રાખી પોતે તે ઘરડા ઉંદરને દોરતો હતો. આ જોઇ પટેલ આશ્ચર્ય પામ્યા અને વિચાર કરી જોતાં તેમને જણાયું કે તે ઘરડો ઉંદર પેલા જુવાન ઉંદરનો બાપ થતો હતો, તેમજ તે આંધળો હોવાથી તેનો છોકરો તેને લાકડીવતી દોરતો હતો.

સારઃ—છોકરાંઓ! ઉંદર સરખાં પ્રાણી પોતાનાં માબાપની સેવા કરેછે તો આપણે તો આપણાં માબાપની સારી રીતે સેવા ચાકરી કરવી તથા હમેશાં તેમના કહ્યામાં રહેવું જોઈએ.

વાર્તા ૩ જી. ખરૂં ધન.

એક વાર ચુનીલાલના ઘરમાં નીચલે માળથી ભારે આગ થઈ, તે વખત તે અને તેનાં ઘરડાં માબાપ ત્રીજે માળ સૂતાં હતાં. મધરાતે આગની બૂમ થઈ કે તે એકદમ જાગી ઉઠયો ને જુએછે તો ચારે પાસ આગના ભડકા તથા ધૂમાડાના ગોટેગોટ નીકળી રહ્યા હતા. આથી તે ઘણોજ ગભરાયો. નીસરણીએ જઈ જુએછે તો તે પણ સળગી હતી. તેણે ઘરની બારી ઉઘાડી અને પોતે ઓઢેલું ધોતિયું બારી પાસેની વળીએ બાંધ્યું તથા પો-

તાના બાપને અને માને વારાફરતી નીચે ઉતાર્યાં. પછી કહેવા લાગ્યો કે, મારાં માબાપ ઉગર્યાં એટલે મારૂં સર્વ ઉગર્યું.

સાર:–સાબાશ છે આવા પુત્રને કે જેણે પૈસા કરતાં પોતાનાં માબાપને વધારે વહાલાં ગણ્યાં.

૨. હમેશાં સાચું બોલવું.

છોકરાંઓ, હમેશાં સાચું બોલવું, મશ્કરીમાં પણ જૂઠું બોલવું નહિ. જૂઠું બોલવાથી જો દેખીતો ઘણોજ ફાયદો થતો હોય અને સાચું બોલવાથી ઘણુંજ નુકસાન થતું હોય તોપણ તે ખમી સાચુંજ બોલવું જોઈએ.

વાર્તા ૪ થી. રાજા અને કેદી.

એક દિવસ, એક રાજા પોતાના કેદખાના આગળ થઇને જતા હતા, તેવામાં તેમણે ચાર કેદી જોયા. તે દરેકને કેદમાં પડવાનું કારણ પૂછ્યું, તો પહેલાએ કહ્યું, "મેં કંઈ ગુન્હો કર્યો નહોતો પણ સાહેદીએ જૂઠી સાક્ષી પૂરવાથી હું કેદમાં પડ્યો છું." બીજાએ કહ્યું, "ન્યાયાધીશ સાથે મારે ખાર હોવાથી તેણે મને કેદમાં નાખ્યો છે." ત્રીજે કહ્યું, "ફક્ત મારા ઉપર ચોરીનો વહેમ લાવી મને આ સજા કરી છે." આવી રીતે ખોટાં કારણ જણાવી ત્રણે કેદીઓએ ત્યાંથી છૂટવામાટે રાજાને વિનતિ કરી. પછી રાજાએ ચોથાને પૂછ્યું, "તારે કંઈ કહેવું છે?" તેણે કહ્યું "મહારાજ! ક્ષમા કરો. મારૂં કાળું મોં બતાવતાં મને શરમ આવેછે; કારણ કે મેં રૂપિયાની કોથળી ચોરી હતી, તેથી મને આ શિક્ષા થઈ છે." રાજાએ કહ્યું, "ત્યારે તો આ સાહુકાર લોકો સાથે તું રહેવા લાયક નથી; માટે જા, તને શિક્ષા માફ કરવામાં આવી છે." એમ કહી તેને છોડી મૂકયો.

સારઃ—એકાદ વખત ખોટું કામ થઇ ગયું હોય તો પસ્તાવો કરી માફી માગવી જોઇએ. જુઓ સાચું બોલી માફી માગવાથી ચોથા કેદીને છોડી મૂકયો.

વાર્તા ૫ મી. એક કઠિયારો અને તેની કુહાડી.

એક કઠિયારો નદીને કિનારે ઝાડ કાપતો હતો. તેવામાં તેના હાથમાંથી કુહાડી લપસી ગઈ અને તે નદીમાં પડી. તેમાં પાણી ઘણુંજ હોવાથી તેનાથી તે કાઢી શકાઈ નહિ, તેથી તે કાંઠા ઉપર બેશી પોકેપોક મૂકી રડવા લાગ્યો. તેને રડતો જોઈ દેવને દયા આવી તેથી પોતે નદીમાં ડૂબકી મારી એક સોનાની કુહાડી કાઢી, અને કઠિયારાને પૂછ્યું, "આ તારી કુહાડી કે?" તેણે કહ્યું, "ના." હવે બીજી વાર ડૂબકી મારી રૂપાની કુહાડી કાઢી અને તેને પૂછ્યું, "આ તો તારીજ છેની?" તેણે કહ્યું, "ના." ત્યારે દેવે ત્રીજી વાર ડૂબકી મારી તેની લોઢાની કુહાડી કાઢી અને પૂછ્યું, "આ કુહાડી પણ તારી છે કે નહિ?" તેણે કહ્યું, "હા એજ મારી છે. પેલી સોના રૂપાની મારી કેમ કહેવાય!" આ સાંભળી

તેને સાચા બોલો જાણી દેવને આનંદ થયો, જેથી બાકીની સોના રૂપાની કુહાડી પણ તેને આપી દીધી.

આ જોડી કાઢેલી વાતનો સાર:—છોકરાઓએ સાચું બોલવાની ટેવ રાખવી જોઇએ જેથી તેમને ઘણો ફાયદો થશે.

---

૩. કદી ચોરી કરવી નહિ.

ચોરીનું પરિણામ હમેશાં ખરાબ આવેછે. મને હમણાં કોઇ પકડશે, મને હમણાં કોઈ પકડશે, એવી ચોરી કરનારને હમેશાં બીક રહેછે. કદાચ એકાદ વખત તો તે ફાવી જાય પણ અંતે તે પકડાય છે ત્યારે સરકાર તેને ભારે શિક્ષા કરેછે તેથી તેની ઘણી ફજેતી થાયછે.

વાર્તા ૬ ઠ્ઠી. બિલાડી.

માસ્તર—મણિલાલ, તેં બિલાડી જોઈ છે કે ?

મણિ૦—હાજી.

માસ્તર—ક્યાં?

મણિ૦—મારે ઘેર.

માસ્તર—વારૂ તે શું ખાયછે?

મણિ૦—ભાત, રોટલી વિગેરે.

માસ્તર—બીજું એ કંઈ છાનુંમાનું ખાયછે કે?

મણિ૦—હા સાહેબ, દૂધ, ઘી, વિગેરે ચીજો એ ચોરીને પણ ખાયછે.

માસ્તર—જ્યારે તે **ચોરીને** ખાયછે ત્યારે તું શું કરેછે?

મણિ૦—હું તેને લાકડીવતી મારૂંછું.

માસ્તર—શામાટે?

મણિ૦—ચોરી કરેછે તે માટે.

માસ્તર—કોઈ માણસ ચોરી કરે તો તેને શિક્ષા કરવી કે નહિ?

મણિ૦—હા સાહેબ, ચોરને તો બહુજ માર મારવો જોઇએ.

સારઃ—કોઈ દિવસ ચોરી કરવી નહિ.

વાર્તા ૭ મી. ચોરી કરનાર છોકરો.

માધુ નામના છોકરાને નાનપણથી બીજા છોકરાઓની વસ્તુ ચોરવાની ટેવ પડી હતી. એક વખત તેણે બીજા છોકરાના ગજવામાંથી ધીમેથી ચપ્પુ ચોરી લીધો. આ વાતની માસ્તરને ખબર પડવાથી તેને સખત શિક્ષા કરી, અને ફરીથી કોઈ દિવસ ચોરી નહિ કરવા વિષે તેને શિખામણ દીધી; તોપણ તેણે પડેલી કટેવ

છોડી નહિ. આ પ્રમાણે નાની ચોરી કરતાં મોટપણે તે મોટી ચોરીઓ કરવા લાગ્યો અને છેવટે પકડાયો, જેથી તેને કેદની શિક્ષા થઈ.

સારઃ—એકાદ વખત નઠારી ટેવ પડી તો પછી તે જતી નથી, માટે તેનાથી વેગળા રહેવું જોઇએ.

---

૪. સંતોષ રાખવો.

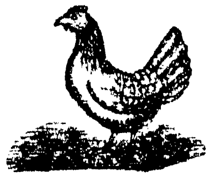
સંતોષ ન રાખવાથી નુકસાન થાયછે, માટે જે કંઈ આપણને મળે તેમાં આનંદ માનવો જોઇએ.

વાર્તા ૮ મી. રાજા અને દાડમનું ઝાડ.

એક પટેલના આંગણામાં દાડમનું ઝાડ હતું. તે બારે માસ ફળતું હતું. એક વખતે પટેલે કેટલાંક દાડમ પોતાના રાજાને ભેટ કર્યાં, તે ઘણાં સ્વાદિષ્ટ હોવાથી રાજા ઘણોજ ખુશી થયો અને હમેશાં સર્વ દાડમ પોતાનેજ મળે એવા વિચારથી જબરજસ્તીથી તે ઝાડ પટેલના આંગણામાંથી ખોદાવી પોતાના બાગમાં લઈ જઈ રોપાવ્યું જેથી તે લાગલુંજ સૂકાઈ ગયું, અને પછી રાજાને કોઈ દિવસ એક પણ દાડમ મળ્યું નહિ.

સારઃ—જે માણસ ઘણો લોભ કરેછે તેને પાછળથી પસ્તાવું પડેછે.

વાર્તા ૯મી. રોજ સોનાનું ઈંડું મૂકનારી મરઘી.

એક માણસ પાસે મરઘી હતી. તે દરરોજ એક સોનાનું ઈંડું મૂકતી હતી; પરંતુ તે માણસ સંતોષી ન હોવાથી તેના મનનું સમાધાન થયું નહિ, તેથી તેણે એક દિવસ વિચાર કર્યો કે, જો હું આ મરઘીને મારી નાખું તો તેના પેટમાંનાં તમામ સોનાનાં ઈંડાં મને એકદમ મળે, એમ વિચાર કરીને તેણે તે મરઘીને મારી નાખી પરંતુ તેના પેટમાંથી કંઈજ નીકળ્યું નહિ.

જોકે આ વાત જોડી કાઢેલી છે, તોપણ તેમાંથી સાર એ લેવો કે જે મળે તેમાં હમેશાં સંતોષ માનવો.

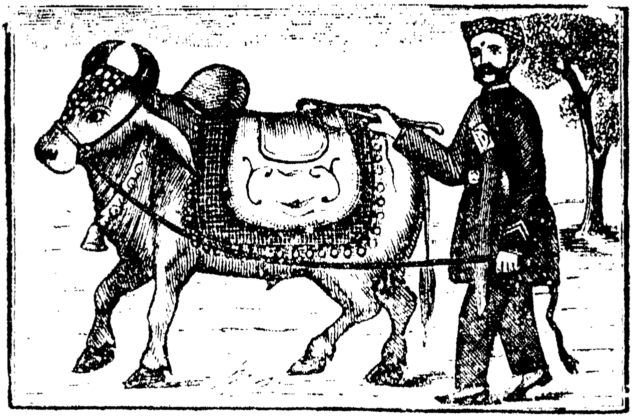
---

૫. પ્રાણી ઉપર દયા રાખવી.

કોઈ પણ પ્રાણીને દુઃખ દેવું, એ ઘણુંજ નીચ કામ છે. મિત્રો ! તમે જાણોછો કે, મુગાં પ્રાણી માણસ સાથે માયાળુપણે વર્તે છે, તો તેવાં પ્રાણીને દુઃખ દેવું, એ ઘણુંજ શરમ ભરેલું છે; માટે જાનવરોને દુઃખ ન દેતાં તેમના ઉપર હમેશાં દયા રાખવી.

૬૪૮૯

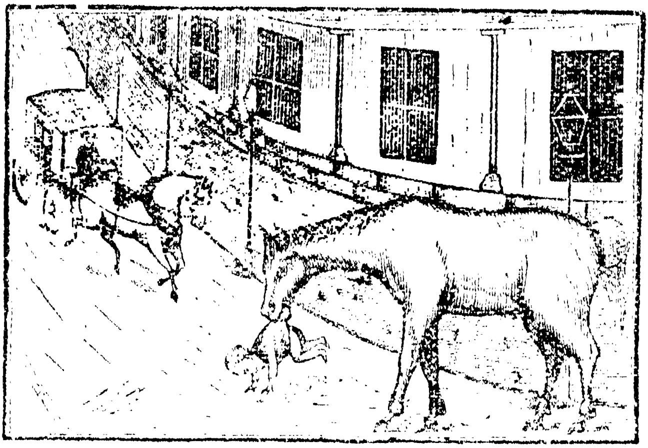
વાર્તા ૧૦ મી. સિપાઈ અને સોનું લાદેલો બળદ.

એક રાજાએ બળદ ઉપર કેટલુંક સોનું લાદી બીજા રાજા તરફ સિપાઈ સાથે ભેટ મોકલાવ્યું. સિપાઈ અને બળદ સાથે સાથે કેટલાક ગાઉ ગયા પછી તે બળદ ઘણોજ થાકી ગયો, જેથી સિપાઇએ તે ભાર પોતાને માથે ઉંચકી લીધો અને રાજા પાસે લઈ ગયો. આ જોઈ રાજાએ પૂછ્યું કે, "આ સોનું બળદ પાસે નહિ ઉંચકાવતાં તું તારે માથે કેમ ઉંચકી લાવ્યો?" તેણે કહ્યું "મહારાજ, બળદ ઘણોજ થાકી જવાથી હું ઉંચકી લાવ્યો." આ સાંભળી રાજા ઘણોજ ખુશી થયો અને તે સિપાઇને આવો દયાળુ જોઈ સઘળું ઉંચકી આણેલું ધન તેનેજ આપી દીધું.

સારઃ—મિત્રો, સૌના ઉપર દયા રાખવી.

વાર્તા ૧૧ મી. ઘોડો અને નાનો છોકરો.

એક દિવસ ત્રણ ચાર વર્ષનો નાનો છોકરો એક મોટી સડકની સામી બાજુએ ધીમે ધીમે જતો હતો, તેવામાં તે વચ્ચોવચ્ચ પડી ગયો. એટલામાં આઘેથી એક દોડતી ગાડી આવવા લાગી, જેથી પાસે ઉભેલા ઘોડાએ જાણ્યું કે હમણાંજ આ છોકરો ચગદાઈ જશે, એમ ધારી તે પેલા છોકરા પાસે આવ્યો અને મોંવતી તેનો કોટ પકડી તેને સડકની એક કોરે મૂકી દીધો. આવી રીતે તેણે તેનો જીવ ઉગાર્યો!

જુઓ, ઘોડા સરખા પ્રાણીમાં પણ આટલું ડહાપણ ને દયા છે, તો આપણે તો વધારે દયા રાખવી જોઇએ.

---

૬. અરસપરસ ઉપકાર કરવો.

કોઈ પણ માણસને તેના દુઃખની વખતે આપણે સહાય કરી હોય તો તેનો કોઈ પણ પ્રકારે બદલો મળ્યા-

વિના રહેતો નથી. વળી નિરૂપયોગી માણસ કોઇને વહાલો લાગતો નથી. એટલા માટે નાનપણથી એક બીજા ઉપર ઉપકાર કરવાની ટેવ પાડવી જોઇએ.

વાર્તા ૧૨ મી. કૂતરાની ચતુરાઈ.

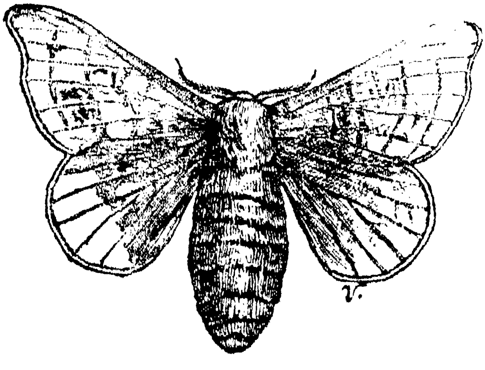

એક વખત એક કૂતરો રસ્તામાં બેઠો હતો. તેનાપર ઓચિતી ગાડી ચાલી જવાથી તેનો પગ ભાગી ગયો. એટલામાં પાડોશમાં બેઠેલા એક મલમપટો કરનારાને દયા આવવાથી તેનો પગ ચઢાવી ઠેકાણે આણ્યો, જેથી થોડા દિવસમાં તેને આરામ થઈ ગયો. આ ઉપકારથી તે કૂતરો તે માણસને અથવા તેના ઘરનાં બીજાં આદમીને દેખે તો પોતે અરધો અરધો થઈ જાય, તેમના હાથ પગ ચાટે તથા જાણે કહેતો હોયની કે, મારા ઉપર તમારો મોટો ઉપકાર થયો છે, તેમ અવાજ કરી હસે, રમે ને ગેલ કરે. એક દિવસ તેના ઘરમાં ખાતર પડ્યું, અને ચોર લોકો સઘળું ધન લઈ ગયા, તેથી તેણે

સવારે ઉઠી ખાતર પડેલું જાણી છાતી કૂટવા ને રડવા માંડ્યું. એટલામાં પેલો કૂતરો આવી તેની પિછોડી તાણવા લાગ્યો. તે બાબત કેટલીક વાર સુધી પેલો માણસ સમજ્યો નહિ; પણ છેવટે બીજા લોકોએ કહ્યું, ભાઈ, જુઓ તો ખરા, આ કૂતરો તમારી પિછોડી શામાટે તાણેછે? પછી તે કૂતરે જ્યાંસુધી તેની પિછોડી તાણી ત્યાંસુધી તે ગયો ને જે ઠેકાણે કૂતરે ખોદવા માંડ્યું તે ઠેકાણે તેણે ખોદ્યું તો તેને બધું ધન જડ્યું.

સારઃ—આ રીતે કૂતરા ઉપર કરેલા ઉપકારનો બદલો તે મુંગા પ્રાણીએ વાળી આપ્યો, તો માણસ ઉપર કરેલો ઉપકાર ક્યાં જાય? વળી જેણે ઉપકાર કર્યો હોય તેના ઉપર ઉપકાર કરવો, એ તો આપણી ફરજ છે પણ જેણે ઉપકાર ન કર્યો હોય અથવા આપણું નુકસાન કર્યું હોય તેના ઉપર ઉપકાર કરવો, એ તો ઘણીજ વડાઈનું કામ છે.

વાર્તા ૧૩ મી. મધમાખી અને ભમરો.*

એક વખતે એક મધમાખીને એક ભમરો મળ્યો

---

* આ વાત જોડી કાઢેલી છે.

ત્યારે તેણે મધમાખીને કહ્યું, " અરે બાઈ, આપણે એકજ જાતનાં પ્રાણી છીએ, એટલુંજ નહિ પણ મારી પાંખો ઉપર સોનેરી રંગનો ચળકાટ હોવાથી હું તારા કરતાં વધારે સારો દેખાઉંછું તેમ છતાં લોકો તારા ઉપર માયા રાખેછે અને મને ધિક્કારી હાંકી કાઢેછે તેનું કારણ શું?" મધમાખીએ કહ્યું, "તું લોકોને કોઈ પણ રીતે ઉપયોગી થઈ પડતો નથી, પણ ઉલટો તેઓને કરડેછે અને ત્રાસ આપેછે; તેટલા માટે તે તને ધિક્કારી હાંકી કાઢેછે; પરંતુ હું તેઓને માટે હમેશાં મધ તૈયાર કરી રાખું છું અને જોકે તારા કરતાં મારો ડંખ જબરો છે છતાં હું તેનો ઉપયોગ કરતી નથી, તેથી તે સર્વે મારા ઉપર માયા રાખેછે માટે તું પણ લોકોને ઉપયોગી પડતો જા, જેથી તેઓ તારા ઉપર હેત રાખશે."

---

૭. શરીર અને લૂગડાં ચોખ્ખાં રાખવાં.

જનાવરોને ચોખ્ખાઈ ઘણીજ વહાલી છે. જોકે માખી ગંદા પદાર્થ ઉપર બેસેછે, તોપણ તે હમેશાં કેવી સ્વચ્છ રહેછે, માટે છોકરાઓ, તમારાં શરીર અને લૂગડાં ચોખ્ખાં રાખો. ભારે કીમતનાં મેલાં લૂગડાં પહેર્યા કરતાં હલકી કીમતનાં ચોખ્ખાં લૂગડાં પહેરવાથી ઘણો લાભ થાય છે.

વાર્તા ૧૪ મી. સાહેબ અને વિદ્યાર્થી.

એક નિશાળમાં ઘણા વિદ્યાર્થી હતા. તેઓનાં શરીર અને કપડાં ચોખ્ખાં રાખવા માટે માસ્તર તેમને હમેશાં કહેતા હતા, પરંતુ કેટલાક ગંદા અને મૂર્ખ છોકરાઓ તે-પર લક્ષ આપતા નહિ. એક દિવસે એક સાહેબે તે નિ-શાળની ભેટ લીધી. તે વખતે તેણે ઘેરથી આણેલાં સારાં સારાં ચિત્રનાં પુસ્તકો, જે છોકરાઓનાં શરીર અને કપડાં ચોખ્ખાં હતાં તેમને ઈનામ તરીકે આપ્યાં; જેથી કેટલાક છોકરાઓનો પોશાક ભારે પણ મેલો હોવાથી તેમને ઈનામ મળ્યું નહિ પણ કેટલાક છોકરાઓનાં લૂ-ગડાં સાદાં અને ચોખ્ખાં હતાં, તેમને ઈનામ મળ્યું. આથી જેઓને ઈનામ ન મળ્યું, તેઓ ઘણાજ પસ્તાયા અને પછીથી કોઈ દિવસ મેલાં લૂગડાં પહેરતા નહિ.

સારઃ—લૂગડાં હલકાં હોય તેની ફિકર નહિ પણ તે ધોએલાં ને ચોખ્ખાં રાખવાં.

---

૮. કજીઓ, ગાળાગાળી કે મારામારી કરવી નહિ.

કોઇની સાથે વઢવાડ કે મારામારી કરવી અથવા કોઇને ગાળ દેવી, એ હલકા માણસનું કામ છે; તેમજ કોઈ છોકરો ગાળ દે કે મારે, તેને માફી આપવી જોઇએ પણ તેને ઉલટી ગાળ દેવી કે મારવો, તે નીચામાં નીચું કામ કહેવાય. વળી લડાલડી કરી જીતવાથી ફૂલાઈ જવું નહિ. તેમજ આપસ આપસમાં લડાઈ કરવાથી ત્રીજાનું ફાવી જાયછે માટે વઢવાડ, કજીઓ, ગાળાગાળી કે મારામારી કરવી નહિ.

વાર્તા ૧૫મી. એક રાજપુત્ર અને એક ગરીબનો છોકરો.

એક રાજકુંવરને કોઈ ગરીબના છોકરાએ ગાળો દીધી. આથી રાજકુંવરે રડતાં રડતાં બાપ આગળ જઈ ફરિયાદ કરી. રાજાએ તે ગરીબના છોકરાને બોલાવી મગાવ્યો, અને રાજકુંવરને કહ્યું કે, તને જેણે ગાળો દીધી તેને શિક્ષા કરવી આપણા હાથમાં છે; પણ તું તે છોકરાને માફ કરે તો તારી વડાઈ ગણાય. આ સાંભળી રાજકુંવરે પિતાની આજ્ઞા માની પોતાની સઘળી રીસ સમાવી તે છોકરાનો ગુન્હો માફ કર્યો અને છોડી મૂકતી વખતે

કહ્યું કે, તને સખત શિક્ષા કરવી મારા હાથમાં હતી પણ જા, તને માફ કરૂંછું માટે હવેથી તું કોઇને ગાળ દઈશ નહિ અને તને કોઈ દે, તો તું સાંખી રહેજે જેથી તારી આબરૂ વધશે.

વાર્તા ૧૬ મી. પોતાના મિત્રને મારી ફૂલાવું નહિ.

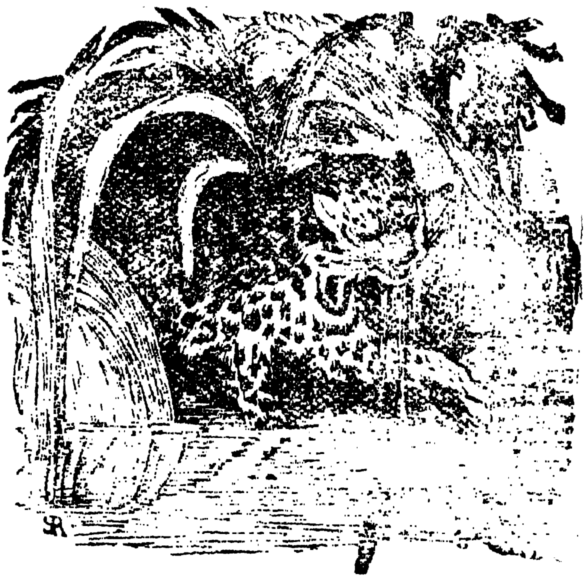

એક વખત બે કૂકડા એક ઉકરડા માટે લડતા હતા. તેમાં અંતે એકે બીજાને લોહી લોહાણ કરી હરાવી દીધો; જેથી તેને ઘણું વાગવાથી તે પોતાના ખડામાં ભરાઈ બેઠો, ને જીતનારો ઉડીને એક ઘરના છાપરાપર જઈ બેઠો, તથા હું જીત્યો, હું જીત્યો. એમ બડાઈનાં વચન ફૂલાઈ જઈ બોલવા લાગ્યો. આ વખતે એક ગરૂડ પક્ષી આકાશમાં ઉડતું હતું, તેણે એકાએક ઝડપ મારી અને આ બડાઇખોર કૂકડાને નહોરથી પકડી ઉપાડી

ગયું. પછી હારેલો કૂકડો બહાર આવ્યો અને ઉકરડાનો ધણી થયો, જેથી તેનું કુટુંબ આવી ત્યાં વસ્યું.

આ જોડી કાઢેલી વાતનો સાર:–કોઇની સાથે તકરારી કરવી નહિ.

વાર્તા ૧૭ મી. બેની લડાઇમાં ત્રીજો ખાઇ જાય.

એક વેળા એક વાઘ ને એક જંગલી રીંછ એ બેઉ એક ઠેકાણે મળ્યા. ત્યાં તેઓ બન્નેએ એક હરણનું મડદું દીઠું. આ જોઇને વાઘ કહે, "એ મારૂં ને હું એમાંથી વધારે લઉં." ને રીંછ કહે કે, "એ મારૂં છે. હું વધારે લઉં." આમ બોલતાં બોલતાં બેઉ મારામારીપર આવી ગયા. લડાઈ લાંબો વખત ચાલી ને છેવટ બેઉ મરણીઆ થઇને ભોંય ઉપર હાંફતા હાંફતા પડ્યા. એટ-

લામાં એક શિયાળ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે જોયું કે એ બન્નેથી કંઈ બની શકે તેમ નથી, એમ ધારી તે હ-રણને ઉપાડી ચાલતો થયો. આ વખતે બન્ને મોં વકા-શીને થોડી વાર શિયાળ ભણી જોઈ રહ્યા, ને પછી એક બીજાને કહેવા લાગ્યા, આપણે પૂરેપૂરા અભાગીઆ છીએ, કારણ આપસ આપસમાં આપણે લડીને શિયા-ળને શિકાર તૈયાર કરી આપ્યો.

આ જોડી કાઢેલી વાતનો સારઃ—કેટલાંક ભાઈ બેન વિગેરે પોતાના ભાગમાટે આપસ આપસમાં હોંસા-તોંશી કરેછે, તેમ ન કરવું જોઇએ.

---

૬. નિશાળે જવામાં હઠ કે મોડું કરવું નહિ.

છોકરાંઓ! કોઈ પણ દિવસ નિશાળે જતાં હઠ કે મોડું કરતાં નહિ. નિશાળે મોડા જવાથી અભ્યાસમાં નુકસાન થાયછે એટલુંજ નહિ પણ પોતાના કામમાં મોડા થવાની માઠી ટેવ પડેછે, અને તેથી મોટપણે કોઇ પણ કામ નિયમસર થતું નથી.

વાર્તા ૧૮ મી. નિશાળે મોડો જનાર છોકરો.

મણિલાલ કરીને એક છોકરો હતો, તે નિશાળે જતાં દરરોજ હઠ કરતો હતો અને રસ્તામાં તમાસા જોવા ઉભો રહેતો તથા નિશાળે ઘણોજ મોડો પહોંચતો હતો. તેનાં માબાપ અને ગુરૂજી તેમ ન કરવા માટે તેને હ-

મેશાં શિખામણ દેતા હતા તોપણ તે કશાને ગણકારતો નહિ. એક દિવસ તે અને તેનો મિત્ર બાપાલાલ નિશાળે જવા નીકળ્યા. તેવામાં રસ્તામાં તમાસો જોવા તે ઉભો રહ્યો. ત્યારે બાપાલાલે કહ્યું, અરે મૂર્ખ ! નિશાળનો વખત થઈ ગયો છે માટે ચાલ; તોપણ મણિલાલે તે માન્યું નહિ, જેથી બાપાલાલ એકલો નિશાળે ગયો. તે દિવસે નિશાળનો વખત થતા વાંતજ એક પૈસાદાર શેઠ નિશાળમાં પધાર્યા, અને જે છોકરા હાજર હતા તે સર્વને દરેક છોકરા દીઠ એક એક રૂપિયો આપ્યો તથા તે ઉપરાંત મિઠાઈ વહેંચી તે તો જૂદીજ.

તે ગૃહસ્થ ગયા પછી થોડી વારે મણિલાલ આવ્યો. તેને રૂપિયો કે મિઠાઈ બેમાંથી કંઈ પણ ન મળ્યું એટલુંજ નહિ પણ ઉલટો મોડો આવ્યા બદલ માર ખાવો પડ્યો.

---

૧૦. દરરોજ કસરત કરવી જોઇએ.

સાંજે નિશાળેથી છૂટ્યા પછી એક કલાક રમવામાં કે કસરત કરવામાં ગાળવો જોઇએ; તેથી વધારે હોશિયારી આવેછે, પણ અભ્યાસના વખતે રમવા તરફ બિલકુલ ચિત્ત ન રાખવું જોઈએ.

વાર્તા ૧૯ મી. કસરતથી થતો ફાયદો.

મટુ ને ગટુ નામે બે છોકરા દરરોજ નિશાળે જતા

હતા. મદુ જોકે પોતાનો બધો વખત અભ્યાસ કરવામાં ગાળતો હતો, ત્યારે ગદુ દરરોજ નિશાળેથી છૂટ્યા પછી એક કલાક રમવામાં ને કસરત કરવામાં ગાળી બાકીનો વખત અભ્યાસ કરવામાં ગાળતો હતો. પછી જ્યારે તેઓની પરીક્ષા નજદીક આવી ત્યારે પણ ગદુએ રમત ગમતમાટે અરધો કલાક ચાલુજ રાખ્યો હતો. પણ મદુ અભ્યાસ કર્યા કરતો હતો, ને કસરત કરતો નહિ તેથી તેનું શરીર સારૂં રહેતું નહોતું. પરિણામ એ થયું કે છેવટે પરીક્ષામાં ગદુ બધા વિષયોમાં પાસ થયો અને મદુનું શરીર બગડવાથી પરીક્ષામાં બેશી શકાયું નહિ, જેથી તેને ઘણુંજ નુકસાન થયું.

મિત્રો, કસરતનાં ફળ આવાં છે. હમેશાં કસરત કરવીજ જોઇએ.

---

૧૧. વખતની કીમત.

વખત ઘણોજ કીમતી છે અને ગયો વખત પાછો આવતો નથી, માટે હે બાળકો! એક પણ મિનિટ નકામી છે, એમ ધારી તેને ગુમાવશો નહિ.

વાર્તા ૨૦ મી. એક પણ મિનિટ નકામી ગુમાવવી નહિ.

ચિમન અને ચંદુ એ બન્ને ભાઈ નિશાળેથી ઘેર આવ્યા

ત્યારે ચિમને કહ્યું કે
કશો નહિ કારણ કે તે ઘણો અ...
રવા માટે મને વખત પણ નથી. અ...
મવા જવાને દશ મિનિટની વાર છે તેટલા...
પાઠ ગોખ. ચિમને કહ્યું, દશ મિનિટ તે શા લે...
એટલામાં કંઈ થાય નહિ, એમ કહી તે રમવા લાગ્યો. પણ ચંદુ તે વખતે પાઠ તૈયાર કરવા મંડયો અને દશ મિનિટ પછી બંને રમવા ગયા, તથા ત્યાંથી આવ્યા પછી જમવાને દશ મિનિટની વાર હોવાથી ચંદુએ પોતાનો પાઠ જેવો તેવો તૈયાર કર્યો. આ બધો વખત ચિમને આળસમાં ખોયો. બીજે દિવસે તેઓ નિશાળે ગયા તો ચંદુનો પાઠ તૈયાર હતો, અને ચિમનને કંઈ આવડયું નહિ; જેથી માસ્તરે તેને પૂછ્યું, "તેં તારો પાઠ કેમ તૈયાર નહિ કર્યો?" તેણે કહ્યું "સાહેબ, મને તે તૈયાર કરવા માટે બિલકુલ વખત મળ્યો નહિ." ચંદુને પૂછ્યું, "તને શી રીતે વખત મળ્યો?" તેણે કહ્યું, "કસરત કરવા જતા પહેલાં દશ મિનિટ, જમ્યા પહેલાં દશ મિનિટ, અને સૂવા જતા પહેલાં અરધો કલાક તેમજ સવારે નિશાળે આવતા પહેલાં પણ પાંચ મિનિટ મને મળી હતી."

માસ્તરે કહ્યું, "ઠીક; એક કલાકમાં તારો પાઠ તૈયાર થઈ ગયો." પછી ચિમનને કહ્યું, "તું છેલ્લો જા, અને હવે યાદ રાખજે કે પાંચ કે દશ મિનિટ નકામી છે એમ ધારી તે ગુમાવતો નહિ." છેલ્લા જવાથી તથા ઠપકો મળવાથી ચિમનને ઘણીજ ચાનક લાગી.

સાર:—જે છોકરાને ભણવાનું મન છે તેણે થોડો

...ાહે. જો પાંચ મિ...

...ટલા વખતમાં અને તેટલો

...દરરોજ પાંચ પાંચ મિનિટના અભ્યા-

...ટલાક લોક મોટા વિદ્વાન થઈ ગયા છે.

---

૧૨. કોઈ દિવસ વિશ્વાસઘાત કરવો નહિ અને આપણા મિત્રને સંકટ સમયે સહાય કરવી.

વાર્તા ૨૧ મી. એક રીંછ અને બે મુસાફર.

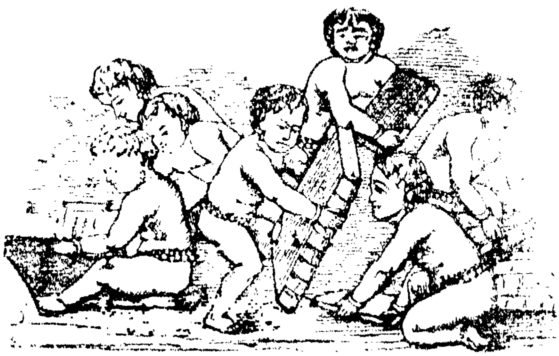

મગન ને મોતી નામના બે મિત્રો પરગામ જતા હતા. તે વખતે મગને રસ્તામાં જંગલી જનાવરનાં પગલાં દેખી મોતીને કહ્યું, "કદાચિત્ આપણને આ ઠેકાણે જંગલી જનાવર મળે તો કેમ કરવું?" હુશિયારી મારનાર મોતીલાલે કહ્યું, "તું બીએછે શામાટે? આપણે એક બીજાને મદદ કરીશું." થોડી વારમાં પાસેના જંગલમાંથી

એક રીંછ નીકળ્યું. મગને કહ્યું, "પેલું જનાવર જોની." એમ તે બોલેછે એટલામાં તો મોતી પોતાના મિત્રને તેજ જગાએ પડતો મૂકી પાસેના ઝાડ ઉપર ચઢી ગયો. ...ી મગન ગભરાયો નહિ, પણ ત્યાંથી નાસવાનો એકે રસ્તો ન હોવાથી વિચાર કરી તે ચત્તાપાટ ભોંય ઉપર સૂતો, અને શ્વાસ ઘેરી મડદાની માફક પડી રહ્યો. પછી તે રીંછે આવીને તેને સુંઘ્યો, તથા તેની આસપાસ ફરી તેને મૂએલો ધારી ચાલતું થયું. પછી મગન ઉઠી ઉભો થયો. તે વખતે મોતી પણ ઝાડ ઉપરથી ઉતર્યો. તેણે મગનને પૂછ્યું, "રીંછે તારા કાનમાં શું કહ્યું?" તેણે જવાબ દીધો. "તારા જેવા બડાઇખોરનો કદી વિશ્વાસ કરવો નહિ એમ તેણે મને કહ્યું."

સારઃ—બડાઇખોર લોક બીકણ હોયછે. તેઓનું ખરૂં બળ આવા સંકટ સમયે જણાઈ આવેછે; માટે વિશ્વાસ-ઘાત કરી દુઃખની વખતે મિત્રને છોડી દેવો નહિ.

१३. संप त्यांज झंप छे; माटे सर्व साथे हळी-मळीने रहेवुं. जुओ नीचेना चित्रमां नानां नानां बाळक पण केवां हळीमळीने रमेछे.

वार्ता २२ मी. संप न राखवानां फळ.

त्रण बळदोने मित्रता हती. तेओ हमेशां भेगा रही खेतरोमां चारो चरता. तेमना उपर एक सिंह लांबो वखत थयां टांपी रह्यो हतो; पण ते संपीला होवाथी तेनुं कशुं फावतुं नहोतुं; तेथी अंते तेणे एक प्रपंच रच्यो, अने विचार्युं के ए त्रणेमां फुट पड्या सिवाय आपाणुं कशुं फावनार नथी. पछी तेणे युक्तिथी थोडी थोडी वार दरेक साथे मळी जइने तेमना एक बीजानी विरूद्ध कान भंभेर्या. आम करवाथी तेमनामां फुट पडी ने तेओ एकमेकथी छूटा पडी चरवा लाग्या. आ लाग जोइने सिंह वारा फरती तूटी पड्यो ने ते त्रणेने मारी नाख्या. जुओ संप न राखवाथी आवां फळ थायछे.

૧૪. પરમેશ્વર જે કરેછે તે સારૂંજ કરેછે.

વાર્તા ૨૩ મી. એક માણસને મળેલો ચોર.

એક માણસ ઘોડાપર બેસી હજાર રૂપિયા લઈ વડોદરેથી પાદરે જવા નીકળ્યો; પણ રસ્તે જતાં વરસાદ વરસવાથી તે છેક ભીંજાઈ ગયો. જેથી તે પરમેશ્વરને કહેવા લાગ્યો કે અરે પ્રભુ! તેં બે કલાક વરસાદ થોભાવ્યો હોત તો બહુ સારૂં થાત, કારણ મારે ટાઢે હુંઠવાવું ન પડત. એમ વિચાર કરતો જાય છે એટલામાં સામેથી બંદૂક સહિત એક ચોર મળ્યો. તેણે કહ્યું, "ઉભો રહે અલ્યા મૂકી દે માલ, નહિ તો બંદૂકથી તારો જીવ લઈશ." પેલો માણસ ગભરાઈ ગયો, પણ હિમ્મત રાખી ધન આપ્યું નહિ. પછી ચોર બંદૂક ફોડવા લાગ્યો પણ દારૂ પલળી ગયેલો હોવાથી તે ફૂટી નહિ તેથી પેલા માણસે

ઘોડો દોડાવી મૂક્યો, ને વિચાર્યું કે, હું તો પરમેશ્વર પાસે વરસાદ ન વરસવાનું માગતો હતો પણ જો વરસાદ ન પડ્યો હોત તો મારૂં તો નક્કી આવીજ બન્યું હોત.

સારઃ—કેટલાક છોકરા એમ ધારેછે કે " (મને આવું સુખ આપ્યું હોત તો સારૂં " કરેછે તે સારૂંજ કરેછે.

વાર્તા ૨૪ મી. શેઠ અને દૂધીનો વેલો.

એક દિવસ વીરચંદ સાંજે હવા ખાવા નીકળ્યા અ નદી કિનારે જઈ આંબા તળે બેઠા તથા પાઘડી ખોળામા મૂકી વિચારમાં પડ્યા. એટલામાં તેમની નજર દૂધીના વેલા ઉપર પડી, જેથી પોતે બોલ્યા, અરે પ્રભુ, આ વેલો ટચલી આંગળીથી પણ પાતળો છે અને વેંતથી પણ નીચો છે તે છતાં આવડાં મોટાં દૂધીઆં (નઇઆં) શામાટે તેને લગાડ્યાં છે? એ બાપડા નાના વેલાને માટે નાની કેરી જેવડાં ફળ બસ હતાં. જો કે જમીન ઉપર વીંટાયલા આ નબળા વેલાને એવડી મોટી દૂધી અને મોટાં આકાશ સાથે વાતો કરતાં જબરાં ઝાડોને નાના નાના ભમરડા જેવડાં ફળ કર્યાં છે, એ બરાબર ન કહેવાય. એમ વિચાર કરેછે એટલામાં એક કેરી તેમના માથા ઉપર તડાક કરતી પડી, જેથી તે બેહોશ થઇ ઉંધા પડ્યા. પછી થોડી વારે તેમને શુદ્ધિ આવી ત્યારે તે ઉઠીને બેઠા થયા ને કહેવા લાગ્યા કે અરે પ્રભુ! તેં જે કંઈ કર્યું છે, તે બરાબરજ કર્યું છે. આ ઉંચાં ઝાડોને આ

૧૫. સર્વ સાથે માયાળુ થવું.

વાર્તા ૨૫ મી. હાથી અને બાળક.

એક હાથીને એક નાના બાળક સાથે એટલું બધું હેત બંધાયું હતું કે, જ્યારે તે બાળક તેની પાસે ન હોય ત્યારે તે ઘણોજ ઉદાસી દેખાતો હતો. બાળકની મા તેને પારણામાંથી બહાર કાઢી હાથીના પગ વચ્ચે મૂકતી પણ તે તેને કંઈ ઈજા કરતો નહિ. આખરે તે હાથીનું હેત તે બાળક સાથે એટલું બધું વધી ગયું કે જ્યારે તે બાળક પોતાની પાસે ન હોય ત્યારે તે ખાતોજ નહિ. વળી જ્યારે તે બાળક ઉંઘતું હોય ત્યારે પોતાની સૂંઢ વતી

સારઃ—સાબાશ છે આવા મુંગા જનાવરને કે, તેનામાં પણ આવો માયાળુપણાનો ગુણ રહેલો છે.

---

૧૬. કોઈના વાદ કરવા નહિ.

વાર્તા ૨૬ મી. દેખાદેખી.

એક વખતે એક ગરૂડ પક્ષીએ એક મેંઢાના બચ્ચા ઉપર તલપ મારી અને તેને લઇને ઉડી ગયું. આ બનાવ ઝાડ ઉપર બેઠેલા એક કાગડાએ જોયો અને બોલ્યો, અરે! એણે ઠીક તાલ કર્યો. લાવને હું પણ કંઈ એવીજ યુક્તિ કરૂં. એમ વિચારી નીચે પડેલા એક મડદાના હાડપિંજરપર તેણે તલપ મારી, પણ પગ અંદર ભરાઈ ગયા ને ભાઈસાહેબ તો સજડ ફસાયા. નીકળવાને બહુએ તરફડીઆં માર્યાં પણ શું વળે? હવે તો સમજ્યા કે લાંબા જોડે ટુંકો જાય તો મરે નહિ તો માંદો થાય.

આ જોડી કાઢેલી વાતનો સારઃ—મિત્રો, કોઈના વાદ કરવા નહિ. સામા માણસની પાસે સારી વસ્તુ દેખી તેવી વસ્તુ માટે હઠ કે આડાઈ કરવી નહિ. સામાની હવેલી જોઇ પોતાની ઝુંપડી તોડી પાડવી નહિ પણ તેના જેવી મેળવવાને ઉદ્યોગ કરવો.

